

Ljubezen gre skozi želodec: kulinarika v arhivskih virih

V letu 2021 je bila Slovenija nosilka naziva Evropska gastronomska regija 2021 in v povezavi s tem so tudi Dnevi evropske kulturne dediščine in Teden kulturne dediščine v letu 2021 potekali pod skupnim naslovom *Dober tek!* V Zgodovinskem arhivu Ljubljana smo že v preteklosti tej temi namenili veliko pozornosti. Leta 2017 smo izdali izobraževalni film *Od jajca do jabolka ali od začetka do konca*, leta 2019 *Arhivski kuharski rokovnik* in leta 2020 delovni list za učence na temo prej omenjenega filma. Tako je bilo skoraj samoumevno, da tudi v letu 2021 sodelujemo s svojim prispevkom. Tokrat smo želeli ponuditi in pokazati nekaj novega in drugačnega. Na pobudo kolegice Dunje Mušič, ki je urednica in soavtorica razstave ter kataloga, smo se odločili za razstavo v stripu, ki smo jo poimenovali *Ljubezen gre skozi želodec: kulinarika v arhivskih virih*.

Razstavo smo zasnovali na dvanajstih izvlečenih panojih, na katerih nas stripovska zgodba popelje po vseh enotah našega arhiva – iz Idrije v Škofjo Loko, nato v Kranj in Ljubljano ter na koncu v Novo mesto. Glavna stripovska junaka sta mlada raziskovalka Zala in arhivist iz idrijske enote. Imena Zala nismo izbrali naključno. V zadnjem času je to pogosto žensko ime, prav tako pa vsebuje tudi kratice Zgodovinskega arhiva Ljubljana (ZAL). Z likoma obeh mladih smo želeli razbiti stereotipe o tem, da arhivsko gradivo zanima le starejše in da so/smo v arhivih samo stari ljudje.

Panoji so bili zasnovani tako, da vsebujejo po eno večjo stripovsko

Naslovnica razstavnega kataloga *Ljubezen gre skozi želodec!* (foto: Dunja Mušič, ZAL)

sličico v črno-beli osnovi z dodatki ene barve, ki je hkrati osnovna barva panoja enote. V zgornjem desnem kotu je na vsakem panoju zemljevid Slovenije z označbo našega arhiva in enote, ki je predstavljena na njem. Poleg večje stripovske sličice so na panojih zanimivi arhivski dokumenti s področja kulinarike in rubrika *Ali veš?* Posebnost stripa so v sličice vključene reprodukcije originalnih dokumentov in transkribirani ter prevedeni recepti.

Vsaka od petih enot arhiva se predstavlja na dveh panojih. Tem desetim panojem sta na začetku in koncu dodana še naslovni in zaključni pano.

Prvi pano je naslovni s kolofonom in napovedno sličico z glavnima junakoma stripa, Zalo ter arhivistom, ki jesta mandljevo torto. Slednja ne manjka v nobeni kuharski knjigi, ki jih hranimo v arhivu, hkrati pa je to tudi povezava z izobraževalnim filmom *Od jajca do jabolk ali od začetka do konca*, kjer nastopajoči prav tako jedo tako torto.

Na drugem in tretjem panoju se začne stripovska zgodba. Zala v idrijskem arhivu med pregledovanjem gradiva Občine Idrija najde knjižico v čudni pisavi, ki je ne zna prebrati. Arhivist ji pojasni, da gre za staro kuharsko knjigo, napisano v nemškem jeziku in gotici. Zala, navdušena nad najdbo, se odloči, da v spremstvu arhivista obišče še ostale arhivske enote. Strip dopolnjujejo zanimivi arhivski dokumenti, kot so na primer ilustracija Škafarja, ki je po legendi v Idriji odkril živo srebro, delo Janka Trošta, fotografija izdelave sira in masla v Črnem Vrhu nad Idrijo in cenik nekoč znane idrijske gostilne Pri črnem orlu iz leta 1897 ter transkripcija in prevod recepta za orehovo potico.

Nato se Zala in arhivist odpravita v Škofjo Loko (četrti in peti pano). Tu Zala spozna bohoričico in ugotovi, da v tem mestu hranimo reklamno tablo škofjeloškega peka in slaščičarja Žužka z zanimivim reklamnim sloganom *Hrabra četa v dvojni red, hajd na Žužkov sladoled!* Poleg slednje so na panojih predstavljeni še žig Tovarne kisa Josipa Guzelja, slikovit račun škofjeloške trgovine z vinom in fotografija prve naprave za izdelavo in hlajenje sladoleda v Jugoslaviji iz leta 1933 ter prospekt tovarne Juhlad.

Raziskovanje nadaljujeta v Kranju, kjer se Zala sreča z arhivskim gradivom družine Mayr in tovarne olja Zabret. Njeno pozornost pritegneta recepta za izdelavo domačega piva in šabese. Obisk v Kranju zaključita v gostilni na mestnem trgu, kjer si ob prigrizku privoščita kozarec Mayrjevega piva. Poleg prej omenjenega recepta za pivo so na panoju še recept za vložene paprike, dokument tovarne Zabret o nabavi novih strojev ter razglednica Mayrjeve pivovarne s skladiščem iz začetka 20. stoletja.

V Ljubljani ji arhivist pokaže in predstavi urbar ter najstarejšo kuharsko knjigo, ki jo hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana. Na panojih so predstavljene fotografije mlekarice, zeljarja, zasilnih bivališč v sodih za zelje po rušilnem potresu leta 1895 in fotografija nekdanje kavarne ter restavracije Zvezda v Ljubljani.

Zala v Novem mestu najde bogato zbirko receptov in nasvetov, ki jih je zbiralala Tita Artemis Kovač, nečakinja skladatelja Marjana Kozine. Nekaj je še posebej

Razstavna panoja 4 in 5, ki predstavljata gradivo škofjeloške enote Zgodovinskega arhiva Ljubljana, sta obarvana modro. To je osnovna barva prvega logotipa podjetja Loške tovarne hladilnikov, ki je predstavljen na panoju, oblikoval ga je Miki Muster. Prav take barve je tudi prospekt tovarne Juhlad, ki je izdelala prvo napravo za izdelavo in hlajenje sladoleda v stari Jugoslaviji.

zanimivih, kot je na primer nasvet za zabelo solate: *Dodaj olja kot bogataš, kisa kot skopuh, soli kot modrijan in mešaj vse kot obsedenec*. Na panoju je objavljen recept za pripravo dolenjskih štrukljev in vabilo na ljudsko veselico iz leta 1907, na kateri so jedli pečenko, še danes tradicionalno jed belokranjskih veselic.

Za izbor gradiva in vsa besedila, tudi stripovsko zgodbo, smo poskrbele Dunja Mušič, Mira Hodnik in Elizabeta Eržen Podlipnik. Damjan Šeruga iz podjetja Embgo d. o. o. je oblikoval katalog in razstavo.¹

Strip s prikupnima likoma Zale in arhivista je delo ilustratorke Monike Klobčar, ki je v zgodbo spretno vključila številne hudomušne karakterje, kot so na primer jabolko, hruška, potica, belokranjski pirhi, steklenice Mayrjevega piva in drobne

1 *Ljubezen gre skozi želodec! : kulinarika v arhivskih virih*. Ljubljana : Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2021, 45 str.

podrobnosti krajev, stavb ter napisov. Tako pozorno oko najde idrijski in škofjeloški grad, delček Robbovega vodnjaka, arhivske stavbe in še marsikaj drugega.

Na razstavi smo skušali prikazati najrazličnejše arhivsko gradivo, povezano s kulinariko, ki ga hranimo in je vredno pozornosti. Poleg kuharskih receptov so tu fotografije in prospekti, reklamna tabla, vabilo na veselico ... Tokrat smo uspeli pokazati le drobec vsega, kar v arhivih hranimo, še veliko tovrstnega arhivskega gradiva čaka v naših depojih na raziskovalce, da ga preučijo.

Danes brez digitalizacije ne gre, zato smo s pomočjo QR kod na panojih in v katalogu omogočili povezave do digitalnih vsebin: arhivskega kuharskega rokovnika, delovnega lista o kulinariki in razstavnega kataloga *Slovenci, začenjajo se novi časi!*

Da bi razstavo približali kar najširši množici, smo jo preselili tudi na splet. Dostopna je na povezavi: <https://www.zal-lj.si/ljubezen-gre-skozi-zelodec/>.

Odprtje razstave *Ljubezen gre skozi želodec*, 27. septembra 2021, v Kulturnem centru Semič. Na fotografiji ob naslovnem panoju stojijo z leve proti desni: Mira Hodnik, avtorica, Dunja Mušič, avtorica in urednica, mag. Polona Kambič, županja Občine Semič, dr. Zdenka Semlič Rajh, direktorica Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Monika Klobčar, ilustratorica in Elizabeta Eržen Podlipnik, avtorica. (foto: Jože Glavič, ZAL)